

Hvězdy nad pohořím

Johana Vondřejcová

Dobře se žilo na kibucu v poušti. Rok od roku bylo třeba podkládat silnějšími oporami větve pomerančovníků, aby se nelámaly tíhou ovoce. Studnice měla dost vody pro všechny, pro lidi i pro stromy, které jí potřebovaly stále méně, neboť rok od roku lépe vzdorovaly písku pouště. Réli Sinaibergerová, když vodí stádečko dětí do sadů, bývá na rozpacích, koho miluje více — děti nebo stromy. Oboje zná od prvních chvil. Když před osmnácti, ne, před devatenácti lety se svým mužem utekla z Evropy do této země, nevěřila, že je v zemi zaslíbené. Písek, horko, ruce oteklé a bolavé do krve, jítřící se při každém pohybu. A dřina, můj bože, to byla dřina, kopat jámy v rozežhavené poušti a těma rozpukanýma rukama, ze kterých vylézá živé maso všemi záděrami, plnými zrneček písku, který ti zalézá všude: máš ho plné vlasy, jíš ho ve svém pokrmu, cítíš bolestně, jak narůstá do balvanů v každé rance, kterou zanítil. A takovýma rukama (věřili byste, že jsem kdysi chodívala pravidelně na manikúru?) Réli osm hodin denně vysazovala v strašlivém žáru (stín nebyl, voda nebyla, jen to slunce a písek) po několika stech mladých pomerančovníků.

Často si myslila, že nebude moci sníst, až vyrostou (ale ty nikdy nevyrostou, jak by mohly vyrůst z té výhně?), ani jediný plod. Jak nenáviděla ty zpola uschlé proutky trčící z písku! Někdy ale přišel vítr chamzin, který zavál mladé stromečky do výše několika metrů. Tehdy Réli vybíhala mezi prvními a rukama, lopatou, čímkoli odhrabávala žhavý zával, nesčetněkrát se vracela několik set metrů s plnými vědry vody a křísila zpola zadušené pomerančovníky a tehdy už prvně vídala v duchu ty rozlehlé plochy ovocných hájů, tak jak stojí dnes. Slunce už jim nemůže uškodit, chamzin je nemůže pohřbít. Naopak — ony samy chrání před ním vesnici. Dnes je Réli šťastná, že jí tolik bolely ruce, když je sázela.

Vlastně sázela velmi krátce. Brzy se jí narodil syn. Syn, kterému dal rabín jméno David. David ben Šalom. Réli bylo k smíchu, že její Pavel, její muž, se jmenuje vlastně Šalom. Žertem mu říkávala Šalomoun a šeptávala mu do ucha verše z Písně Písní, kterou si zamilovala až zde, kde se jim narodil maličký David. Ah, je to krásné jméno! Rélin David je krásný chlapec, statečný i chytrý. Za rok půjde na vysokou školu. Dobré jméno mu vybral reb Jehuda ben Isák. Je větší štěstí pro matku než mít takového syna? Ó ano, je větší štěstí: k synovi moudrému a statečnému mít dcerušku Ruth, stejně krásnou jako věrnou. Na tohle Réli nesmí myslet — byla válka a Pavel Sinaiberger se z ní nevrátil. Réli má svého Davida a spoustu jiných dětí. Co na tom, že jsou to děti jiných rodičů, tetu Réli mají ze všech nejraději.

Sázet stromy je krásné, vychovávat děti krásnější. Réli je tou nejlepší opatrovnící v jeslích. Když vodí děcka sady, Réli ví, že je bůh a že bůh je dobrý. Je to bůh jejich otců a této země, kde vycházejí nad pohoří hvězdy jasnější než kdekoli jinde na světě. Hvězdy tak jasné, že když ona, Davidova matka, sedává za noci u okna, rozeznává tváře děvčat i chlapců, kteří se kradou na schůzku do pomerančových hájů, které ona sama sázela. („Ne, Davide, není tu dusno, já ještě otevřu další okna. Jen sed', uč se! — Nikam nechod', jsi mladý, až se vrátíš z vysoké! — Ještě ničím nejsi!“) Ale máma to nemyslí zle, když nepouští chlapce v noci ven. Za pár let pustí Davida ráda, aby se vrátil až k ránu a řekl jí: „Mami, mám nevěstu!“

Takhle přemýšlí Réli Sinaibergerová, když vodí hlouček kloučků a holčiček, z nichž mnohá se jmenuje Ruth, jako se bude jmenovat Rélina vnučka. Rabín Jehuda je také toho názoru, že Ruth je krásné jméno. A je to moudrý člověk. Zná všechny náboženské předpisy a těžko říci, čte-li lépe v bibli než v srdcích lidí. Aspoň Réli si tím není nikdy jista, hovořívá-li s ním.

Kdysi ho neměla ráda, toho hubeného starce s pergamenovou tváří patriarchy. Vzpomíná si, jak byla překvapena, když před lety (to nebyl David ještě na světě a tehdy nám písek zasypal studnu) na plantáži vyhrabávala pomerančové kmínky zpod závalu a vedle ní v řadě postupoval tento stařec. Bylo to skoro směšné, vidět bělovlasého rabína s jeho nádhernými pejzes (celá obec byla na ně pyšná), bez talisu, v pracovním mundúru. Kde se vzala v tom vychrtlém těle askety ta energie, s jakou dokázal ohýbat starý hřbet níže než před Hospodinem? Jeho vytrvalost tehdy Réli dráždila: kdyby si aspoň odpočinul nebo pozvedl hlavu! Což je mu možno stačit? Jak byla tehdy vděčná předsedově ženě, která ji odvedla do stínu! Proč prý nemá paní Sinaibergerová rozum a nezůstává doma, když čeká miminko? Budou si jí muset lépe hledět, aby první dítě, narozené na nově založeném statku, bylo zdravé a silné. Ostatně, rabín prý to řekl, ať se Réli nevymlouvá!

Rabína si Réli začala vážit až poté, když jí přinesli zprávu o tom, že její muž padl. Jak věděl on, rabín, který celý život studoval náboženství a překrásně modulovaným hlasem smlouval v modlitbách s Bohem Praotců, jak velká je bolest Rélina? Že je větší a o tisíc let starší a těžší než zármutek nad zbořením Jeruzaléma? Silnější než smrt je milování a Pavel Sinaiberger, můj muž, padl na Libanonu? Co jí to tehdy reb Jehuda povídal? O Bohu určitě nemluvil a Písmo také necitoval. Hovořil tehdy vůbec?

Jisté je, že od té doby vdova po Pavlu Sinaibergerovi začala se starat o děti rodičů, kteří přes den dřeli na plantážích. Nikdo jí nepomáhal, začala sama od sebe. Uvěřila také v boha.

Protože Réli Sinaibergerová měla s reb Jehudou ben Isákem společné tajemství, že není Boha velikého a strašného, Boha pomsty, ale že je bůh, který dává vyrůstat hájům v poušti a dětem v jejich stínu do krásy, bůh, který rozsvěcuje hvězdy nad zemí izraelskou. Bůh, který žehná

úrodě, takže z výnosu prodeje pomerančů na export mohl kibuc postavit zděné jesle se střešou ze solidní krytiny, a dětí, o které se Réli stará, rok od roku přibývá.

V takového boha věří Réli Sinaibergerová celým srdcem a věří, že je to skoro tolik jako víra Esteřina, Debořina a Juditina, protože naučit dvouletého Sigiho Rubina na nočníček je práce stejně namáhavá a vyžaduje stejného důvtipu jako stít Holoferna.

Dnes je veliký svátek. Je konec sabatu, dne odpočinku. Je to den, který Réli miluje ze všech nejvíce, protože je to den odpočinku Boha, den Rélin a jejího syna Davida. Trávívají ho spolu celý, protože ten den se nesmí dělat vůbec nic, žádnou práci začít ani skončit. Vyprávějí si o všem možném, o pomerančích, o tátovi, o Davidově studiu, smějí se spolu a chodí na návštěvy. Večer se sice trochu poškorpí, tehdy, kdy je čas jít do modlitebny. Davidovi se nechce, ale kvůli mámě půjde, tentokrát naposled (chodí totiž pokaždé naposled).

Réli teď stojí na svém obvyklém místě v ženském oddělení a otvorem v závěsu pozoruje svého Davida, syna moudrého a statečného. Proč se rabínovi dnes chvěje hlas? Kde je jistota, s kterou pronášívá jindy slabiky modliteb, sladkých a starých jako vyznání lásky, co jich bylo od počátku světa? „Na počátku bylo Slovo, Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo,“ a to slovo bylo milostné. Není to sice ortodoxní text, Mojžíš ani žádný z proroků ho nenapsal, ale Réli tomu tak rozumí a domýšlí. „Co je jabloň mezi dřívím lesním, to je můj syn mezi mládenci,“ myslí si máma, když hledí na svého Davida mezi ostatními chlapci. Je o hlavu vyšší než všichni ostatní a tolik se podobá svému tátovi! Réli stékají slzy po tváři, ale neví, že pláče. Ví jenom tolik, že milovala svého muže (musel jít tehdy do války?) a že David je její dítě a že ho od sebe nikdy nepustí, leda na univerzitu. Je to krásné, protože je krásný svátek a klid boha, který je dobrý. Škoda jen, že už brzy vyjdou ony tři hvězdy nad pohoří, které ohlašují konec sabatu.

Je načase rozmyslet si, co všechno musí Réli na zítřek připravit. Rabín vykonává víceméně mechanicky předepsané rituální pohyby, ale nemá jistý krok, když přechází se svitky kolem almemoru. Slova modlitby zní nejistě, slabiky se prodlužují a vážnou: vychází první hvězda, teď už má přece říkat jiný text. Proč prodlužuje obřad? Zrovna dnes, když Réli potřebuje zašít několik párů Davidových ponožek!

Réli se obrací na svou sousedku. — Proč odešly všechny ženy? Pravda, mají pouze tři náboženské povinnosti, ale do konce mohly vydržet! Chtěla by se někoho zeptat, je tu sama, do modlitebny nesmí, bohoslužba dosud neskončila. Pochválen buď, Bože, už vychází druhá hvězda. Brzy vyjde třetí a obřad skončí. Réli se doví, proč ženy odešly, co si to muži šeptají a proč vypadají tak zachmuřeně, jaká zpráva to jde od ucha k uchu... Po tak krásném svátku to přece nemůže být žádná špatná zpráva! Což reb Jehuda nesleduje hvězdy na nebi? Tohle

přece nejsou slova, která patří k bohoslužbě. „Zhřešili otcové naši, není jich již, ale my neseme trest za jejich provinění...“, to je přece z Pláče Jeremiášova. „Dědictví naše bylo obráceno v pustinu, domy připadly cizím. Sirotky jsme se stali, matky naše jsou vdovami.“ Tohle se přece čte jen ve výročí zboření Chrámu?!?

Réli už déle nevydrží a vyběhá z ženského oddělení. Před modlitebnou stojí v hloučcích ženy. Réli se nestačí ptát, co se děje. Mobilizace. Naše vláda vyhlásila mobilizaci. Naše armáda táhne na Suez. Rukuje se.

Réli se vrátila zpět do synagogy. Kéž obřad nikdy neskončí. Dokud trvá sabat, trvá i mír. Sabat nelze znesvětit. Kéž obřad nikdy neskončí. Ať se rabín modlí, ať nepřestává, ať třetí hvězda nevyjde!

Reb Jehuda před svatostánkem odřikává, vědoucí, starý a moudrý, zmateně útržky různých modliteb — tedy už ví. Jen, probůh, ať má dost síly chválit boha, dokud válka nemine. Dokud sabat trvá, nic, nic, nic se nemůže stát, musí být mír, nelze zhřešit před tváří živého Boha!! Hlas starce před svatostánkem se láme, nedodrží ceremoniel, vymýšlí si nové nápěvy, skládá nové modlitby.

Réli Sinaibergerová v ženském oddělení věří ve svého boha, který dává vyrůstat stromům v poušti. Bůh, který zastavil slunce na jeho pouti, aby Gedeon mohl vítězně dobojovat, nedopustí, aby vyšla třetí hvězda. Réli Sinaibergerová věří v zázračnou moc reb Jehudy, muže svatého, na jehož prosby udělá Bůh zázrak a uhasí hvězdy na obloze, protože by všechny ty děti, co je Réli vychovala — copak nevidíte, že jsou to ještě kluci usmrkaní? — museli opustit své milé v pomerančových hájích a museli by se jít dát zabít.

Rabín vidí, jak na obloze vychází třetí hvězda. A vycházejí další, jedna po druhé. Ne, jsem už starý, oči mi vypovídají službu, Hospodin miluje svůj lid, přece nemohou ti chlapi, kteří vychrtlí, nemocní a zavšivení utíkali z hitlerovských koncentráků, jít na jatky! Ne, mé oči zestárly, vyplakal jsem je do krve pro svůj lid, ta hvězda dosud nevyšla, protože Bůh zastavil slunce Gedeonovi nad hlavou... udělá nový, velký, slavný zázrak...

Zázrak se opravdu stal. Smutný a nepochopitelný. Třetí hvězda opravdu vyšla. Sabat skončil. Třetí hvězdu viděli všichni a nechali svého bláznivého rabína tajrlíkovat před tváří Boha do rána. Viděla ji Réli Sinaibergerová i rabín sám.

Rabín byl starý, brzy nato umřel, aniž pochopil, kde toho večera byl Hospodin, proč neudělal zázrak. (Gedeon bojoval spravedlivý boj, rebe.)

Réli Sinaibergerová přestala věřit v boha, protože David Sinaiberger se nevrátil, aby se stal tak moudrým, jak byl statečný.

Asi její víra nebyla dost pevná.